

**Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка**

**СПЕЦІАЛЬНА І ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

ТЕЗИ ЗА МАТЕРІАЛАМИ 15 КОНФЕРЕНЦІЇ

17-18 листопада 2022 року

Кам'янець-Подільський
2022

УДК:376+373-056.2/.3](477.43)(063)

ББК:74. 3+74.202.42я431

С71

Рецензенти:

Світлана КОНОПЛЯСТА – доктор педагогічних наук, професор кафедри логопедії і логопсихології Українського державного університету ім. Михайла Драгоманова;

Світлана ЯКОВЛЕВА – доктор психологічних наук, професор кафедри спеціальної освіти Херсонського державного університету;

Ірина КУЧИНСЬКА – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки і управління навчальним закладом Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Редакційна колегія

О. Белова, кандидат педагогічних наук, доцент; **О. Вержиховська**, кандидат педагогічних наук, доцент; **О. Гаврилов**, кандидат психологічних наук, професор (голова редакційної колегії); **Н. Гаврилова**, кандидат психологічних наук, професор (науковий редактор); **Ю. Галецька**, кандидат педагогічних наук, старший викладач; **О. Глоба** доктор педагогічних наук професор; **О. Константинів**, кандидат педагогічних наук, доцент (відповідальний секретар); **В. Левицький**, кандидат педагогічних наук, доцент; **Л. Лісова**, кандидат педагогічних наук, старший викладач; **О. Мілевська**, кандидат педагогічних наук, доцент; **І. Рудзевич**, кандидат психологічних наук, доцент; **А. Сімко**, кандидат психологічних наук, доцент; **В. Співак**, кандидат психологічних наук, доцент; **О. Ткач**, кандидат педагогічних наук, старший викладач.

*Друкується за ухвалою Вченої ради
факультету спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
(протокол №11 від 22 листопада 2022 року)*

**С71 Спеціальна і інклюзивна освіта: проблеми та перспективи. Тези за матеріалами
15 конференції 17-18 листопада 2022 року / за ред. О. Гаврилова. Кам'янець-
Подільський. Видавець Ковальчук О.В. 2022. 282 с.**

До збірника тез увійшли наукові доробки фахівців, які працюють в галузі спеціальної та інклюзивної освіти. У них висвітлюються теоретичні та практичні напрацювання при організації навчальної, виховної, корекційної і розвивальної, реабілітаційної та абілітаційної роботи з різними групами осіб з особливими освітніми потребами.

Адресується спеціалістам-практикам, здобувачам вищої освіти, які навчаються за спеціальністю 016 Спеціальна освіта, батькам, всім кому не байдужа доля осіб з особливими освітніми потребами.

УДК:376+373-056.2/.3](477.43)(063)

ББК:74. 3+74.202.42я431

© Автори статей, 2022

ЗМІСТ

Афузова Г.	Допоможи собі сам: практичні рекомендації із збереження психічного здоров'я	9
Бабич Н. Медицька А.	Нові напрями підготовки логопедів в умовах сучасного ринку праці	12
Басюк Д.	Освітній хаб Хмельниччини як інноваційний проєкт у сфері освіти під час війни	17
Беспала Л.	Розвиток дрібної моторики як ефективний засіб розвитку мовлення у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами	22
Бєлова О.	Інтелектуальна функційність мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з порушеннями мовлення	25
Бонгар Н.	Характеристика поняття “комунікація” та “комунікативні навички” в контексті роботи з дітьми дошкільного віку	30
Бродюк В.	Спільна діяльність вчителя-логопеда та вихователів у групі спеціального призначення для дітей з порушеннями мовлення	36
Бугера Ю.	Умови формування описової лексики у молодших школярів з тяжкими порушеннями мовлення	40
Ванюшкіна Ю.	Система роботи з батьками дітей з особливими освітніми потребами	43
Вержиховська О.	Соціалізація дітей з порушеннями інтелекту як психолого-педагогічна проблема	46
Гаврилова Н., Подповідна О.	Метод альтернативної комунікації (fc): основи практичної реалізації для формування навички спілкування у дітей з розладами спектру аутизму	49
Гаврилова Я., Ковальчук С.	Специфіка реалізації індивідуального підходу вихователем закладу дошкільної освіти на заняттях з розвитку мовлення	56

у кризових життєвих ситуаціях. Київ: Педагогічна думка, 2016. 219 с. 3. **Улько Н.М.** Психоедукція як чинник соціально-психологічної реабілітації. *Соціально-професійна мобільність в умовах сучасної освіти*: матеріали Міжнар. конф., 5 груд. 2016 р. Київ: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2016. С. 15-18. 4. **Sayers, J. (2001).** The world health report 2001 – Mental health: new understanding, new hope. *Bulletin of the World Health Organization*, 79 (11), 1085. World Health Organization. URL: <https://apps.who.int/iris/handle/10665/268478>

УДК 378:376.011.3-51]:[376-056.26:81'234]

Бабич Н.

доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Київського університету імені Бориса Грінченка (Київ)

Медицька А.

лікар-стоматолог, ортодонт, кандидат медичних наук
старший викладач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Київського університету імені Бориса Грінченка (Київ)

НОВІ НАПРЯМИ ПІДГОТОВКИ ЛОГОПЕДІВ В УМОВАХ СУЧАСНОГО РИНКУ ПРАЦІ

Сучасна українська логопедія має багату історичну спадщину підготовки фахівців зі спеціальної освіти, зокрема, вчителів, логопедів. Наразі, вона реалізує новітні концепції навчання і виховання дітей із різним рівнем функціонування та удосконалює теорію і практику підготовки кваліфікованих логопедів на основі вітчизняного та міжнародного досвіду.

Так у 2020 р. було затверджено новий Стандарт вищої освіти України щодо підготовки фахівців зі спеціальності 016 Спеціальної освіти для першого (бакалаврського) рівня, а у 2021 р. для другого (магістерського) рівня. Метою підготовки фахівців визначено формування в майбутніх спеціалістів «здатності розв'язувати складні задачі і практичні проблеми спеціальної освіти з метою корекції й компенсації порушень психофізичного розвитку осіб з особливими освітніми потребами різних вікових груп» на першому (бакалаврському) рівні та «розв'язувати складні задачі дослідницького та/або інноваційного характеру у сфері спеціальної та інклюзивної освіти» на другому (магістерському) рівні [6; 7].

Отже, сучасний логопед має володіти гнучким критичним мисленням, мати ґрунтовну теоретичну базу, яку вміло використовувати в професійній

діяльності, вміти швидко адаптуватися до нових умов, бути стресостійким, комунікабельним, з розумінням необхідності навчатися протягом усього життя. Особливо цінуються логопеди, які володіють нестандартним мисленням, мають творчі здібності, креативні, оперативно освоюють інновації та вміють реалізовувати набуті навички в професійній діяльності [1, с. 77].

Саме заклад вищої освіти має надавати сучасні знання та формувати професійні навички, які дозволять випускнику бути конкурентоспроможним, відповідати запитам роботодавців, при цьому першочергово враховуючи інтереси дитини. Оновлення запитів ринку праці обумовлене високою динамічністю сучасного суспільно-економічного розвитку та змінами, які відбулися в країні.

В Україні констатується збільшення кількості дітей із груп ризику, зокрема, із порушеннями функціонування на різних етапах онтогенезу. Так за даними ретроспективного аналізу й оцінки динаміки стану здоров'я новонароджених в Україні в XXI столітті за даними державної й галузевої статистики, перинатального аудиту за методикою ВООЗ «MATRIX – BABIES» спостерігається збільшення частоти маловагових дітей – з 5,39 до 5,99% та передчасно народжених дітей – з 4,64 до 5,68%. Частота хворих новонароджених засвідчила позитивну динаміку, що характеризується нестабільністю по роках спостереження. Упродовж останніх десятиліть цей показник зменшився з 280,8% у 2000 р. до 196,9% у 2021 р., проте кожен п'ятий новонароджений має відхилення в стані здоров'я. Системний аналіз деяких показників здоров'я новонароджених засвідчив негативну тенденцію узагальненого об'єктивного критерію їхнього здоров'я [5].

Отже, постає актуальним питання супроводу родин, які виховують дітей з означених вище груп ризику. В Україні активно розбудовується система раннього втручання, відповідно постає питання щодо підготовки логопедів, які будуть працювати в командах раннього втручання і зможуть фахово надавати допомогу цим родинам.

Не менш сумною є статистика щодо інсульту, наслідками якого є афазія. Україна є однією з перших в Європі за рівнем цереброваскулярної захворюваності та смертності: щорічно реєструється близько 100-110 тис. інсультів. За статистикою, 30-40% хворих на інсульт помирають протягом перших 30 днів, до 50% – протягом 1 року, 20-40% – потребують сторонньої допомоги (12,5% первинної інвалідності), і лише 10% продовжують повноцінне життя. Для повноцінного життя надзвичайно актуальним є відновлення мовлення й комунікації з оточуючими [2]. Сучасний логопед має знати й розуміти механізми порушень при афазіях, вміти використовувати сучасні методики та технології для відновлення мовлення

або використання альтернативної комунікації для повноцінного спілкування.

Не менш актуальними в сучасному просторі допомоги особам із порушеннями мовлення є порушення звуковимови, що обумовлені патологією зубощелепної системи та анатомо-фізіологічними особливостями. Група дослідників обстежила оклюзію 410 дітей та проаналізувала їхнє мовлення. Ними було констатовано, що у осіб із порушеним прикусом виявлено більше проблем з вимовою звуків, ніж у контрольної групи з нормальним прикусом. Це свідчить про пряму залежність стану звуковимови від ступеня тяжкості зубної патології [3; 9; 10].

Українські ортоданти досліджуючи дітей 6-12 років (П. Фліс, Н. Ращенко та ін.) констатували, що серед 385 осіб з наявними зубощелепними аномаліями, мовленнєві порушення відмічали у 213 обстежуваних, причому в комплексі із глибоким прикусом – 83 випадки (18,7 %), з дистальним – 42 (10,91 %), мезіальним – 41 (10,65 %), відкритим – 27 (7,01%) [4]. Аналіз вищезазначених джерел констатує наявність ще однієї категорії осіб, які потребують логопедичного супроводу, а саме дітей і дорослих з ортодонтичними порушеннями. Отже, ще однією вимогою в сучасних умовах ринку праці є логопед, який володіє знаннями й практичними навичками допомоги особами з аномаліями й деформаціями зубощелепного апарату, що супроводжуються мовленнєвими порушеннями.

Підсумовуючи все вищезазначене, констатуємо, що підготовка майбутніх логопедів у сучасних умовах потребує постійного удосконалення відповідно до запитів сьогодення й ринку праці. Саме діяльність закладів вищої освіти має передбачати освітні компоненти, які б забезпечували формування компетентностей, що допоможуть майбутньому логопеду надавати кваліфіковану допомогу особам із порушеннями мовленнєвої функції для покращення якості життя людей, що звернулися за допомогою відповідно до їхніх потреб.

Метою наших досліджень є представлення на розгляд широкій науковій аудиторії освітніх компонентів, що пропонуються як вибірккові, для поглиблення та удосконалення знань та практичних навичок щодо сучасних напрямів роботи майбутнього логопеда.

Кафедрою спеціальної та інклюзивної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка було проаналізовано сучасні тенденції ринку праці та запропоновано здобувачам першого (бакалаврського) рівня у 2017 році вперше в Україні перелік вибірккових компонентів щодо роботи логопеда з дітьми із розладами аутистичного спектра. Відповідно до тенденцій щодо розбудови раннього втручання в Україні з 2021 року запропоновано

вибірковий блок дисциплін «Раннє втручання». Наразі, підготовка логопедів за обраними напрямми триває й буде проаналізована після завершення ними навчання.

Підготовка логопедів другого (магістерського) рівня денної форми навчання передбачала пропозиції здобувачам вибіркового компонента, що формують знання й навички роботи в логопеда в медичних установах, а саме стоматологічних клініках, та поглиблення знань щодо застосування психологічних технологій як допоміжних у процесі організації комплексної підтримки осіб із порушеннями мовлення. Здобувачами 2021 року вступу було обрано вибірковий блок дисциплін «Міофункціональна терапія», що передбачав викладання дисциплін ортодонтичного спрямування («Орофаціальна міологія: теорія і практика», «Стратегії втручання при міофункціональних», «Ортодонтія: логопедичні аспекти», «Міофункціональний скринінг»). Для викладання означених дисциплін було запрошено професіонала практика, лікаря-ортодонта Медицьку Аліну Костянтинівну. У структурі курсів відбувався не тільки викладання теоретичного матеріалу, а саме медичних аспектів ортодонції, але й передбачені практичні й семінарські заняття для відпрацювання практичних навичок. Загальний обсяг дисциплін складав 18,5 кредитів, що дозволило здобувачам опанувати базовими медичними знаннями, які дадуть їм можливість працювати в стоматологічних клініках у команді з ортодонтом. Вибірковий компонент цього блоку «Практикум з міології», в структурі якого передбачені тільки практичні заняття, викладався доцентом кафедри Бабич Наталією Миколаївною, яка протягом 10 років працювала в медичних центрах міста Києва й має досвід роботи в команді з лікарем-ортодонтом. У структурі цього вибіркового компонента відпрацьовувалися навички створення спільних з ортодонтом комплексних програм щодо подолання дисбалансу міофункціонального профілю пацієнтів з ортодонтичними порушеннями.

Вибіркові дисципліни блоку «Міофункціональна терапія» дозволили здобувачам поглибити фахові компетентності у межах обраної освітньо-професійної програми «Логопедія». Вони опанували навички оцінювання функціонального стану артикуляційного апарату в команді із фахівцями ортодонтичного профілю; навчилися визначати міофункціональні порушення артикуляційного апарату та створювати спільні програми їх подолання засобами ортодонтичного лікування та міогімнастичних вправ; диференціювати орофаціальні міофункціональні розлади та пов'язані з ними потенційні звички. Надалі здобувачі за бажанням мали можливість закріпити отримані навички на виробничій практиці (в медичних установах), а саме в стоматологічних клініках.

Апробація цього блоку вибіркових компонентів була здійснена протягом 2021-2022 років здобувачами другого (магістерського) рівня вищої освіти. Отриманий зворотний зв'язок і побажання від здобувачів після проходження курсу свідчить про актуальність даного напрямку підготовки логопедів та дає можливість рекомендувати його надалі для вибору.

Отже, підготовка сучасних висококваліфікованих логопедів має враховувати основні вимоги до сучасних фахівців із вищою освітою: наявність як теоретичної, так і практичної професійної підготовки відповідно до сучасних практик підготовки фахівців спеціальності 016 Спеціальна освіта та тенденцій ринку праці, високий рівень володіння цифровими технологіями, креативність, стресостійкість, здатність і готовність до постійного навчання, оперативного засвоєння новацій та ін. Не менш важливим залишається підготовка конкурентоспроможних фахівців відповідно до актуальних запитів ринку праці, що має враховувати заклад вищої освіти під час оновлення освітніх програм і пропозицій здобувачам. Усе це забезпечується моніторингом сучасних тенденцій підготовки логопедів як вітчизняних, так і закордонних закладів освіти, та тісною співпрацею зі стейкхолдерами.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в аналізі працевлаштування випускників освітньої програми, які надавалися за означеною освітньою програмою, та в удосконаленні освітніх компонентів сучасними надбаннями науки й практики в галузі логопедії щодо розробки нових напрямів підготовки фахівців спеціальності 016 Спеціальна освіта.

Список використаних джерел

1. **Гольда А.В.** Роль мотивації у підвищенні ефективності використання трудового потенціалу. *Формування ринкових відносин в Україні*: зб. наук. праць. 2004. № 11 (42). С. 76-79.
2. **Горопашна С., Горошко В.** Сучасні підходи до реабілітаційної терапії після інсульту. *Фізична реабілітація та рекреаційно-оздоровчі технології*, 2022. 7 (1). С.34–37. Режим доступу: <https://doi.org/10.15391/prrht.2022-7.08>.
3. **Литовченко В.П.** Особливості співпраці ортодонтів та логопедів в контексті діяльності інклюзивно-ресурсних центрів. *Український журнал медицини, біології та* Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ujmbs_2019_4_6_45.
4. **Поширеність** зубощелепних аномалій та мовленнєвих порушень серед дітей віком 6-12 років. **Філіс П.С.** та ін. *Сучасна стоматологія*, 2018. №4. С. 54-57.
5. **Регіональні особливості** стану здоров'я новонароджених в Україні (за даними державної і галузевої статистики, перинатального аудиту «MATRIX – BABIES»). **Знаменська Т.** та ін. *Неонатологія, хірургія та перинатальна медицина*, 2022 12(44), С. 4–12. Режим доступу: <http://neonatology.bsmu.edu.ua/article/view/262171>
- 6.

Стандарт вищої освіти за спеціальністю 016 Спеціальна освіта для першого (бакалаврського) рівня. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/016-Spets.osvita-bakalavr.28.07.pdf> . 7. **Стандарт** вищої освіти за спеціальністю 016 Спеціальна освіта для другого (магістерського) рівня. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzeni-standarti-vishoyi-osviti> 8. **Doshi U.H., Bhad-Patil W.A.** Speech defect and orthodontics: a contemporary review. *Orthodontics (Chic.)*. 2011 Winter;12(4). PP. 340-53. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/22299107/> . 9. **Farronato G., Giannini L, Riva R, Galbiati G, Maspero C.** Correlations between malocclusions and dyslalias. *Eur J Paediatr Dent*. 2012 Mar;13(1). PP.13-8. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/22455522/>. 10. **Pronunciation** of phonemes in relation to the degree of malocclusion and position of the incisal edges-lip vermilion border. S. López Nájera, F. Javier Marichi and et. *Revista Mexicana de Ortodoncia*, 2016. Vol. 4, No. 4. PP.217-224. DOI: 10.1016/j.rmo.2017.03.012

УДК 37(477.43):355.48(470:477)«2014/...»

Д. БАСЮК

доктор економічних наук, професор
директор Департаменту освіти, наук, молоді та спорту
Хмельницької обласної державної адміністрації
(м. Хмельницький)

ОСВІТНІЙ ХАБ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ПРОЄКТ У СФЕРІ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

З квітня 2022 року у Хмельницькій області за спільної ініціативи начальника Хмельницької обласної військової адміністрації, Міністерства освіти і науки України, Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» та Асоціації інноваційної та цифрової освіти при підтримці Департаменту освіти, науки, молоді та спорту Хмельницької ОВА розпочав своє функціонування Освітній Хаб Хмельниччини. Цей соціальний проєкт з'явився за зразком Освітнього Хабу Києва, але дещо відрізнявся за цілями, які логічно випливали з реалій життя країни.

Метою Освітнього Хабу Хмельниччини виступає організація системних психологічних консультацій для населення (психологічна допомога), створення профорієнтаційно-консультативної системи для